[א]הא בכולה הא במקצתה: נסדק ניקב: תני עולא בר (א) חנינא [ב]ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה מהו מאי קמיבעיא ליה אי נקלף תנינא אי נסדק תנינא אי ניקב תנינא כי קא מיבעיא ליה כדעולא אמר רבי יוחנן [ג]ריאה שנשפכה כקיתון כשרה ואמר רבא [ד]והוא דקיימא סימפונהא הא לא קיימי סימפונהא טרפה [ה]הכא מאי דלמא התם הוא דלא שליט בה אוירא הדר בריא אבל הכא דשליט בה אוירא סרוחי מסרחת או דלמא לא שנא ת"ש [ו]אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק [ז]כושי לבן ומנומר פסול אתרוג [ח]ככדור פסול ויש אומרים אף התיום אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול קתני מיהת תפוח סרוח מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים לא אידי ואידי מבחוץ ולא קשיא הא דתפח אע"ג דלא סרח הא דסרח אע"ג דלא תפח אמר מר אתרוג כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר אביי כי תנן נמי מתני' דומה לכושי תנן רבא אמר לא קשיא [ט]הא לן והא להו אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין אמר רבה ר' עקיבא ור"ש אמרו דבר אחד ר"ע הא דאמרן ר"ש מאי היא [י](דתניא) ר"ש פוטר [כ]את האתרוגים בקוטנן א"ל אביי דלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר"ע הכא דבעינן הדר וליכא אבל התם כרבנן סבירא ליה אי נמי עד כאן לא קאמר ר"ש התם אלא דכתיב [ו]עשר תעשר את כל תבואת זרעך כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה אבל הכא כרבנן סבירא ליה

ותו

בכולה. כשר: **במקצתה.** פסול דמנומר הוא: **תני עולא בר חנינא.** אניקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתני' ואתא האי תנא למימר דאם מפולש הוא אפילו לצדו פסול בנקב כל שהוא אפילו של מחט ונקב שאינו מפולש בכאיסר אם רחב כאיסר פסול ואע"פ שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה ומתני' בפחות מכאיסר ובשאינו מפולש: **סימני טרפה.** שבבהמה נטרפה בה ולקמיה מפרש ליה: **נקלף.** סימני טרפה הוא דהיינו הגלודה: **נסדק.** דהיינו גרגרת שנסדק כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה: **ניקב.** כגון ניקב קרום של מוח: **ריאה שנשפכה כקיתון.** הבשר שבתוך הקרום נימוח ונעשה כמים: **הא לא קיימי סימפונהא טרפה.** אלמא מסימני טרפה הוא: **הכא מאי.** אם נימוח וקיימי סימפונהא דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכם: **סרוחי מסרחא.** נרקבת: **תפוח סרוח.** מפרש לקמן: **כבוש.** בחומץ או בחרדל: **שלוק.** מבושל ביותר באור ברותחין: ה)**(כדור).** העשוי כמין כדור עגול. כדור פלוט"א: **תיום.** שנים דבוקין יחד: **הבוסר.** קטן כפול הלבן: **גידלו בדפוס.** שעשה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחובר וגדל כמדת הדפוס. דפוס פורמ"א בלע"ז. כל דבר העשוי לעשות למדתו דברים אחרים על גביו כמו מנעלין או בתוכו כעין שהיו עושין קדרות ללחם הפנים שיכניסו העיסה לתוך הקדרה והלחם נעשה בצורתה כגון אלו קרי דפוס: **כמין בריה אחרת.** שאינו דומה לאתרוג כלל: **מאי לאו תפוח מבחוץ.** שנפתח ו) ונרקב מבחוץ: **סרוח מבפנים.** וקליפתו קיימת כמין ריאה שנשפכה כקיתון: **לא תפח אע"ג דלא סרח סרח אע"ג דלא תפח.** תפח אינפל"ה בלע"ז כגון שנפלו גשמים בתלוש ותפח. סרח נרקב. ל"א תפח נרקב סרח. ריחו רע מחמת תולעים שאכלוהו: **דומה לכושי.** שגדל כאן והרי הוא שחור: **פסול.** שנדמה הוא קונטרפא"ט בלע"ז אבל כושי עצמו היינו טעם דכשר דאורחיה הוא: **הא לן והא להו.** לעולם מתני' כושי נמי פסיל ולא קשיא מתניתין לבני ארץ ישראל שרחוקין מארץ כוש ואינם רגילים בהם ברייתא לבני בבל שקרובים לכוש ורגילין בהם ומכל מקום בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול: **רבי עקיבא.** דאמר דעד גמר בישוליה לא הוי אתרוג פרי ורבי שמעון אמרו דבר אחד: **פוטר את האתרוגים בקוטנן.** מן המעשרות: **כרבנן סבירא ליה.** דמחייבין במעשר דפרי הוא הואיל ותחילתן וסופן אוכל: **שבני אדם מוציאין לזריעה.** פרי העשוי לצמוח ולא משכחת לה אלא בבשל כל צרכו. והא דנקט אתרוגין משום דלא פליג רבנן בני פלוגתיה למחייבי בקוטנן אלא אתרוגין ותפוחין דקסברי תחילתן וסופן אוכל הוא כדתנן לה פ"ק דמסכת מעשרות כל שתחילתו וסופו אוכל אע"פ ששומרו במחובר להוסיף אוכל חייב בין גדול בין קטן וכל שאין תחילתו אוכל וסופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל כו' האתרוגים והתפוחים חייבין בין גדולים בין קטנים ופליג ר' שמעון עלייהו באתרוגים ומודי בתפוחים דקסבר כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה ואתרוגים קטנים שנוטעם אינם צומחין אבל תפוחין קים ליה דאף על פי שלא בישלו כל צרכן צומחין ובקטני קטנים אפילו בתפוחין ודאי פליגי הואיל וטעמא משום מוציאין לזריעה הוא:

ותו

לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני ר' יצחק בן אלעזר נטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא והקשה בקונטרס על זה שלא מצינו בכל מקום פיטמא עוקץ ור"ת מפרש שמצינו עוקץ ופיטמא במקום אחד בסוף פ' יוצא דופן (נדה דף מז. ושם) גבי סימני בוגרת דתנן בן עזאי אומר משתשחיר פטמתו רבי יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור דעוקץ הוא חודו של דד שהתינוק מכניס לתוך פיו ופיטמא הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחיר סביב וקצת היה נראה מדמזכיר כאן גבי אתרוג פטמתו ועוקצו וחוטמו וכן נמי התם גבי דדי אשה משמע שתלשה במקום אחד לצד ראשו של אתרוג דעוקץ פעמים שיוצא מחודו שבראשו כמין עוקץ בולט וקשה כעץ ולכך קרי ליה עוקץ ונטלה פטמתו דהיינו בוכנתו היינו שנתלש אותו עוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג ובפרק יוצא דופן (נ"ז שם) פירש בקונטרס חוטמו ספק וכאן פירש בחוטמו אפילו במשהו הנראה בעובי גובהו שמשפע ויורד לצד ראשו ובירושלמי אמר נטלה פטמתו תמן אמרי שושנתו משמע שהוא לצד ראשו כעין פרח שושן ובערוך י)פירש בשם ר"ח נטלה פטמתו נראין הדברים שהוא דד של חוטם כמין פיטמא של דד כדתנן (עוקצין פ"ב מ"ג) פיטמא של רימון אבל [הא] דאמר רבי יצחק נטלה בוכנתו הוא קלה העץ הנתון באתרוג כאותו דשחיטת חולין (דף מב:) האי ט)(בוכנא) דאטמא דשף מדוכתיה טריפה מתוך פירושו משמע דפטמתו ובוכנתו תרי מילי נינהו זה בעוקץ וזה בראשו ולא בא י)ר' אליעזר בר יצחק לפרש אלא להוסיף על המשנה ובשם רבינו גרשום מאור הגולה פירש בערוך כפירוש רבינו יצחק בר יהודה הלוי: **הא** בכולה הא במקצתה. פי' בקונטרס במקצתה פסול דמיחזי כמנומר ורבינו חננאל פי' איפכא בכולה פסול לטריפות מדמי לה בשמעתין וגבי טריפות אשכחן בפרק אלו טרפות (חולין דף נה:) הגלודה טריפה ואם נשתייר בה כסלע כשרה דהדרא בריא וכן מוכח מדפריך אי נקלף תנינא כלומר אם סימן טריפה דקא אמרינן היינו נקלף דסימן טריפה הוא הגלודה תנינא במתני' שהוא פסול באתרוג משמע בהדיא דכעין טרפה מיפסיל: **אי** נסדק תנינא. שהוא כעין טרפות בגרגרת שנסדקה כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה תנינא במתני' נסדק פסול ובכי האי גוונא שנסדק על פני כולה אי ניקב שגם הוא סימן טריפה כמו ניקב קרום של מוח והשתא הא דפריך עלה תנינא לא הוי כעין אחריני אלא כלומר תנינא שהוא כשר גבי אתרוג כדקתני מתני' ניקב ולא חסר כשר ומכל מקום אע"ג דלענין טרפות אסור התם הוא משום דקרום למודיה קאי אבל הכא כוליה אתרוג חיבור הוא ודמי לניקב הלב ולא לבית חללו ויתכן דגבי אתרוג נמי אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין לתוכן פסול אע"ג שלא חסר ולעיל דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד אותן חדרים ואם ניקב עד שם בכלל מפולש הוא דאותן חדרים במקום סימפונות דריאה קיימי כדמוכח שמעתין דבעי ליה למיפסל נשפכה כקיתון משום דלא קיימי סימפונהא ואי הוה מפרשי דמתניתין דקתני ניקב וחסר כל שהוא פסול תרי מילי נינהו הוה ניחא טפי דהוי תנינא דומיא דאחריני כלומר ניקב נקב מפולש או לבית הסימפונות או חסר כל שהוא בלא מפולש אבל אי אפשר לומר כן דמשמע דחדא מלתא היא מדקתני סיפא ניקב ולא חסר כשר:

אתרוג בכדור פסול. כלומר עשוי כמין כדור של עור שמשחקות הבנות בו כדדרשינן (בפסיקתא רבתי) דברי חכמים כדרבונות ככדור של בנות שזורקות זו לזו כך דברי תורה נזרקין מפה אל פה פלוט"א בלע"ז כי היא דהכדור והאימוס דסוף ארבע מיתות (סנהדרין דף סח. ושם) ואית דגרס כדוד בדל"ת והיינו עשוי כמין דוד ועגול כקדרה: [וע"ע תוס' סנהדרין כו. ד"ה כדור ותוס' חולין סד. ד"ה מוזרת]: **אתרוג** הבוסר. פי' בקונטרס קטן כפול הלבן ולא יתכן כדפרישית בריש פירקין (דף לא:) אההיא דשיעור אתרוג דמייתין התם:

מקורזלות

עין משפט נר מצוה

סד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף ו:
סה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ:
סו ג ד מיי' פ"ז מהל' שחיטה הלכה ט סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' לו סעיף ז:
סז ה (מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח) סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרמח סעיף ד:
סח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
סט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז:
ח [טוש"ע שם סעי' יח]:
ע ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף יח:

לעזי רש"י

פילוט"א. כדור.
פורמ"א. צורה, תבנית.
אינפל"ה (אינפליי"ר). להתנפח.
קונטרפא"ט (קונטריפיי"ט). בעל-גוף משונה, בעל תכונות חריגות.

רבינו חננאל

ניקב וחסר כל שהו פסול. תני עולא בר חנינא ניקב נקב מפולש במשהו, ושאינו מפולש בכאיסר. בעי רבא נולדו בו באתרוג סימני טריפה, כגון שנשפך כקיתון [מהו]. ואמרינן ת"ש אתרוג תפוח סרוח פסול, מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים, וקתני פסול. ודחינן לא אידי ואידי מבחוץ, ולא קשיא הא דאיתפח ואחר כך סרח, והא דסרח ואחר כך איתפח. ולא איפשטא. אתרוג כושי פסול. אוקמה אביי דומה לאדם כושי פסול, אבל אתרוג כושי כשר. ורבא אוקמה בארץ ישראל שנו שאתרוג כושי פסול, שאתרוגיהן [אינם שחורים. אבל בבבל שאתרוגיהן שחורים כושי כשר]. [אתרוג] הבוסר דכתיב אבות אכלו בוסר. ר' עקיבא פוסל, וחכמים מכשירין. והלכתא כחכמים. ור' שמעון דפטר את האתרוגין בקוטנן מן המעשר, בשיטת ר' עקיבא אמרה.

מסורת הש"ס

א) חולין מז:, ב) [כריתות ה: וש"נ], ג) [נ"ל דתנן], ד) [מעשרות פ"א מ"ד], ה) [נ"ל ככדור], ו) בפ"א: שנתפח, ז) [ערך פטם], ח) בגמ' איתא בוקא דאטמא ופירש רש"י ז"ל טחלא וכן הוא בערוך, ט) נ"ל ר' יצחק בן אלעזר.

תורה אור השלם

ו. עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה:
דברים יד כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' תני עולא בר חנינא ניקב כצ"ל וכן ברש"י:

מוסף רש"י

ריאה שנשפכה בקיתון. בשר הריאה נימוח בתוך קרומים שלה ונשפך מראשה לסופה ומסופה לראשה בתוך הקרומים (חולין מח.). והוא דקיימא סימפונהא. שלא נימוקו הקונקנות (שם). אתרוג תפוח וגו' פסול. טעמא דבעינן הדר אמר רחמנא וליכא (סדור רש"י סי' רצו).